

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет «Образотворче мистецтво»

Кафедра живопису

Федоров Тимур

СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНА КОМПОЗИЦІЯ

«ДУША СПІВАЄ»

Кваліфікаційна робота

другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація» галузі
знань 02 «Культура і мистецтво» спеціалізації
«Станковий живопис»

Керівник:

професор кафедри живопису ХДАДМ

Ковтун Віктор Іванович

Науковий консультант:

зав. каф. живопису, канд. мист., професор

Ковальова Марія Миколаївна

Харків 2025

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі «Душа співає» досліджується українська народна пісня як важлива складова національної культурної традиції та її візуальна інтерпретація у станковому живописі. Проаналізовано історико-культурні передумови формування пісенної спадщини, визначено її символічні функції в житті українського народу, а також простежено відображення пісенної тематики у творах образотворчого мистецтва XIX–XXI століть. Мистецтвознавчий аналіз творів О. Сластіона, М. Пимоненка, І. Рєпіна, Т. Яблонської, А. Горської, Г. Синиці, М. Приймаченко, І. Марчука, О. Єрофєєвої дав змогу виявити композиційні, стилістичні та образні особливості трактування народної пісні у вітчизняному живописі.

На основі дослідження визначено авторську концепцію сюжетно-тематичної композиції «Душа співає», яка розкриває пісню як архетипний символ духовної сили й емоційної пам'яті українців. У роботі обґрунтовано композиційні, колористичні та образно-стилістичні рішення твору, визначено семантику його ключових елементів – національних костюмів, музичних інструментів, рослинних і зооморфних мотивів. Окремий розділ присвячено практичному етапу створення станкової картини, що включає розробку ескізів, тонально-колористичних пошуків, виконання картону та реалізацію твору в матеріалі.

Результатом дослідження є завершений живописний твір, який візуально репрезентує життєствердну енергію української пісні, її здатність формувати національну ідентичність та забезпечувати духовну тяглість культурної традиції.

Ключові слова: українська народна пісня, музична традиція, станковий живопис, композиція, символіка, національна культура, образність.

ANNOTATION

In the qualification work “The Soul Sings,” the Ukrainian folk song is examined as an important component of the national cultural tradition and as its visual interpretation in easel painting. The historical and cultural prerequisites for the formation of the song heritage are analyzed, its symbolic functions in the life of the Ukrainian people are defined, and the representation of song-related themes in the works of artists of the 19th-21st centuries is traced. A comparative and art-historical analysis of the works by O. Slaktion, M. Pymonenko, I. Repin, T. Yablonska, A. Horska, G. Sinytsia, M. Pryimachenko I. Marchuk, and O. Yerofieieva made it possible to identify compositional, stylistic, and figurative features of depicting folk song traditions in Ukrainian painting.

Based on the study, an authorial concept of the narrative-thematic composition “The Soul Sings” was formulated, revealing the song as an archetypal symbol of spiritual strength and the emotional memory of Ukrainians. The work substantiates the compositional, coloristic, and figurative-stylistic solutions of the painting and defines the semantics of its key elements – national costumes, musical instruments, floral and zoomorphic motifs. A separate section is devoted to the practical stage of creating the easel painting, including the development of sketches, tonal and coloristic studies, preparation of the cartoon, and the execution of the work in material.

The result of the research is a completed painting that visually represents the life-affirming energy of the Ukrainian folk song, its ability to shape national identity, and to ensure the continuity of the cultural tradition.

Keywords: Ukrainian folk song, musical tradition, easel painting, composition, symbolism, national culture, imagery.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Концепція художнього твору «Душа співає».....	8
Висновки до першого розділу.....	11
РОЗДІЛ 2. Аналіз тематичних і колористичних аналогів у станковому живописі.....	12
Висновки до другого розділу.....	20
РОЗДІЛ 3. Практичне застосування результатів дослідження.....	21
Висновки до третього розділу.....	25
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.	
Додаток А. Список ілюстрацій.....	31
Додаток Б. Альбом ілюстрацій.....	32

ВСТУП

Актуальність дослідження. У різні історичні епохи українська пісня посідала важливе місце в національній культурі, виступаючи невід'ємним чинником формування духовного обличчя народу. Вона відображала історичні події, народні традиції та побут, втілювала емоційно-естетичні переживання і цінності нації. Пісня виконувала функцію збереження та передачі культурної пам'яті, фіксуючи героїчні сторінки історії, морально-етичні ідеали й особливості національного світогляду.

З часом чимало пісень втрачали імена своїх авторів, перетворюючись на народні твори, що ставали голосом колективної свідомості. Саме через це народна пісня стала своєрідним архетипом духовності українців, символом неперервності традицій і невичерпного творчого потенціалу нації.

Живописна композиція «Душа співає» присвячена візуальній інтерпретації української народної пісні як явища, що зберігає свою актуальність у всі часи. Особливо вагомим це питання постає в умовах сучасних випробувань, коли мистецтво знову стає засобом осмислення національної ідентичності, виявом стійкості духу та єдності народу. Історичний досвід засвідчує, що пісня завжди була супутницею українця у радості та смутку, у праці й боротьбі, у мирі та війні, виконуючи роль емоційного й духовного оберегу.

Пісня супроводжує людину від народження до останніх хвилин життя: колискова – перша мелодія, яку чує дитина, а поховальні пісні – останні звуки земного буття. Це глибоке вкорінення пісенної традиції в народній свідомості закономірно відображається і в образотворчому мистецтві, де українська пісня часто постає джерелом натхнення, сюжетною чи символічною основою творів.

Мета: Створення живописного твору, що візуально інтерпретує українську народну пісню через архетип образу українських музик, усталений у народній свідомості.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

- Зібрати та проаналізувати візуальні джерела, що відображають ідею народної пісні в образотворчому мистецтві;
- Розробити і обґрунтувати концепцію майбутнього твору;
- Виконати підготовчий етап роботи, який включає створення ескізів, визначення тонового та кольорового вирішення, а також розробку картону;
- Створити сюжетно-тематично композицію «Душа співає».

Об'єкт дослідження – станкова картина «Душа співає».

Предмет дослідження – художні засоби виразності, композиційні та колористичні прийоми, за допомогою яких здійснюється візуальна інтерпретація української народної пісні.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети дипломної роботи застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних мистецтвознавчих методів:

Історико-культурний метод використано для з'ясування ролі народної пісні в духовному житті українців, аналізу історичних передумов формування пісенної традиції та її значення як духовного оберега нації. Це дозволило розглянути тему роботи в контексті еволюції української культури та обґрунтувати її актуальність.

Компаративний (порівняльний) аналіз застосовано для зіставлення різних підходів до візуалізації пісенної тематики в українському образотворчому мистецтві XIX–XXI ст.

Іконографічний та семантичний аналіз застосовано для розшифрування символічного змісту ключових елементів композиції (рослинних та зооморфних елементів, музичних інструментів, образу народного співця). Це дало змогу обґрунтувати вибір атрибутів для авторської картини «Душа співає» та розкрити їхнє архетипне значення в народній свідомості.

Формально-стилістичний аналіз застосовано під час роботи над творами-аналогами та власним полотном для визначення особливостей

композиційної побудови, колористичного вирішення, пластики форм та світлотіньових ефектів. Метод сприяв вибору оптимальної художньої мови.

Практично-творчий метод став основою для безпосереднього створення станкової композиції «Душа співає». Він включав етапи розробки ескізів, пошуку тонально-колористичних рішень, виконання картону та реалізацію задуму в матеріалі (олійний живопис) із застосуванням технологічних прийомів імприматури, лесування та пастозного письма .

Структура дипломного дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел в кількості 23 позиції, додатків: списку ілюстрацій та альбому ілюстрацій в кількості 25 позицій.

РОЗДІЛ 1

Концепція художнього твору «Душа співає»

Українська пісня є одним із найглибших виявів національного духу, у якому віддзеркалюється історична пам'ять, емоційна глибина та життєва сила народу. Вона здавна виконувала роль не лише засобу естетичного вираження, а й духовного оберегу, що допомагав людині зберігати внутрішню рівновагу навіть у найскладніші часи. Пісня супроводжувала українця від народження до останніх днів, пронизувала його побут, працю, свята і скорботу, стаючи невід'ємною частиною колективної свідомості.

Саме через пісню виявляється архетипічне начало української душі – її щирість, мелодійність, чутливість до краси та природна схильність до гармонії. Вона є носієм глибинної національної ідентичності, закоріненої в традиціях, фольклорі та історичному досвіді. У кожній мелодії, у кожному слові звучить не лише індивідуальне почуття, але й відлуння віків, спільна емоційна пам'ять цілого народу.

Українська пісенна традиція слугувала інструментом передачі народної мудрості, морально–етичних норм, соціальних цінностей, а також засобом оспівування героїчних вчинків та зразків поведінки, які вважалися гідними наслідування. Через систему образів, поетичних формул і символів пісня виконувала виховну функцію, формуючи світоглядні орієнтири та емоційно–чуттєвий досвід молодого покоління [7].

Різноманіття жанрових форм народної пісні – від обрядових і календарних до ліричних, соціально-побутових чи історичних – відображає багатоманітність людського буття. У пісенній творчості репрезентовано широкий спектр емоційних станів: від життєрадісних, бадьорих і жартівливих творів до сумних, меланхолійних, медитативних. Така жанрова й емоційна розмаїтість засвідчує глибоку інтеграцію пісні в повсякденне життя українців [7].

Образотворче мистецтво має здатність візуально передавати цю невидиму енергію пісні. Зображаючи музик, митець ніби матеріалізує звук,

ритм і настрій народної мелодії у візуальній формі. У таких творах важливо не лише відтворити зовнішній образ, а передусім – духовну атмосферу, емоційний стан, у якому пісня стає символом життя, сили й безсмертя українського духу.

Головним джерелом натхнення для роботи стали героїчні пісні, які возвеличують подвиги українського народу. Сьогодні, як і протягом багатьох століть, українська нація знову бореться за право на власне існування та збереження ідентичності. Народна пісня як у минулому, так і зараз виступає важливим чинником підтримки, який допомагає витримувати труднощі, мотивує до подальшої боротьби та сприяє об'єднанню задля досягнення спільної мети.

У художньому творі «Душа співає» основний концептуальний акцент зосереджено на розкритті енергетики народної пісні – її життєствердного оптимізму, світла та емоційної глибини. Для реалізації цього задуму обрано двофігурну композицію. Зображені фігури уособлюють традиційний архетипний образ українських музик, котрі супроводжували своєю грою різноманітні народні свята. Чоловіки зображені у класичних українських костюмах, що символізує глибокий зв'язок із національною культурою та фольклорними традиціями [2].

Композиція твору має виразний динамічний характер. Рух композиції вибудований за принципом діагональної спрямованості – від нижньої частини картини через фігури до неба. Така побудова символізує невинну життєву силу пісні, яка спрямовується вгору та асоціюється з піднесеною емоційністю. Загальний колорит твору вирізняється яскравістю, сонячністю та піднесеним настроєм. Разом із тим, небо набуває драматичного й динамічного характеру: масивні хмари, крізь які пробиваються промені світла, створюють відчуття руху та додають композиції психологічної глибини, підкреслюючи, що пісенна традиція відображає різноманітні аспекти людського життя, включно не лише з радісними переживаннями.

На дальньому плані зображено сільські хати, що відіграють важливу роль у формуванні просторової глибини та виступають символом українського села як осередку національної ідентичності й хранителя культурних традицій. Елементи переднього плану – плетений тин і глиняний глечик – додатково підсилюють сільський колорит та етнографічну достовірність сцени.

Зображені музичні інструменти належать до традиційних народних. Один із персонажів тримає бубон – інструмент, що має давню історію та використовувався, зокрема, козаками під час святкувань. У творі він символізує тяглість музичної традиції й спадкоємність поколінь. Другий персонаж тримає гармонь – також народний інструмент, хоча й винайдений пізніше, але поширений у сільському середовищі. Він позначає зв'язок молодшого покоління з традиційною культурою та демонструє неперервність існування й передачі української пісенної традиції.

Особливе композиційне та семантичне значення у творі відіграють квіткові елементи, розміщені навколо фігур персонажів. Кожна з рослин має власне символічне навантаження, що підсилює змістовий аспект роботи. Зокрема, соняшник традиційно асоціюється з життєлюбством, енергією сонця, відкритістю до світу та надією на позитивні зміни. Він уособлює оптимістичний світогляд і віру в світле майбутнє.

Мальва, натомість, виступає символом глибокого емоційного зв'язку з рідною землею, домом і народною традицією. У контексті української культури цей образ уособлює духовне коріння, неперервність поколінь та шанобливе ставлення до спадщини предків [2].

Важливим семантичним елементом композиції є зображення лелек у небі. У народній символіці лелека репрезентує любов до Батьківщини, добробут у родині та стабільність життєвого укладу. У традиційних уявленнях лелек наділяли охоронними властивостями: вважалося, що присутність їхнього гнізда на подвір'ї приносить господарям щастя, достаток і захищає оселю від нещастя. Тому в структурі твору лелеки виконують роль важливого смислового акценту, функціонуючи як символічний оберіг українського

народу та носіїв його культурної тяглості [3]. Флористичні та зооморфні мотиви у композиції не лише збагачують візуальний образ, а й формують багатошаровий рівень смислів, що підкреслює національну ідентичність та духовні цінності української культури.

Таким чином, твір «Душа співає» не є лише жанровою сценою, а виступає як візуалізація української пісенної традиції. Картина відтворює ідею про те, що пісня є невід’ємною складовою життя людини, відображаючи різні його аспекти. Водночас пісня у творі символізує українську душу, її оптимізм та невичерпну життєву енергію.

Висновки до першого розділу.

Концепція твору ґрунтується на глибокому символізмі, що відображає пісенні традиції українського народу. Архетипічні образи українських музик із народними інструментами на тлі сільського пейзажу забезпечують візуальне відтворення традиційної пісенної культури. Відображено значну роль пісні в житті людини, яка супроводжувала її протягом усього життя. Використання символічних мотивів, таких як квіти, лелеки та національних костюмів, демонструє глибокий культурний зв’язок із українським фольклором, де кожен елемент має власне смислове навантаження – любов до батьківщини, надію на світле майбутнє та життєрадісність. Крім того, застосування напруженого та динамічного образу неба підкреслює, що пісня відображає не лише щасливі моменти життя людини, а й його різні аспекти. У сукупності ці елементи формують цілісний образ, який акцентує життєстверджувальну функцію української пісні.

РОЗДІЛ 2

Аналіз тематичних і колористичних аналогів у станковому живописі

Розробляючи композицію «Душа співає», доцільно звернутися до аналогів в українському образотворчому мистецтві, щоб виявити закономірності та спільні риси у художніх образах, через які митці розкривали духовно–пісенну тематику. Важливо проаналізувати композиційні рішення та ідейно–сюжетну складову таких творів, оскільки саме вони допомагають зрозуміти, якими засобами художники візуалізували духовну сутність пісні.

Передусім варто розглянути народну картину «Козак Мамай» (автор невідомий) (Іл. 1) як узагальнений художній образ, що символізує носія духовних цінностей та традиційного світогляду українського народу. Композиція насичена сакральною символікою, серед якої особливе місце посідає кобза (бандура) як символ співочості української нації. Поруч із цим образом у творі представлені й інші знакові елементи: кінь як уособлення природної сили та могутності, дуб як символ мужності й стійкості, а також спис, прапор, чарки та інші атрибути, що у своїй сукупності репрезентують тематику життя і смерті, героїзму та козацької долі. Центральним смисловим і композиційним ядром твору виступає постать козака-співця, яка уособлює збереження та передачу культурної пам'яті, оспівування героїчних вчинків і формування національної ідентичності [8].

Образ Козака Мамаєя перебуває у тісному зв'язку з архетипним образом кобзаря – народного співця, хранителя історичної пам'яті та духовності. Високого мистецького й етнографічного значення цього образу набули у творчості О. Сластіона (1855–1933). Починаючи з 1870-х років митець глибоко досліджував кобзарство, подорожував Полтавщиною, записував думи й пісні, створював численні замальовки співців, серед яких – Остап Вересай, Михайло Кравченко, Іван Кучугура-Кучеренко та інші (Іл. 2, 3).

Після смерті художника, у 1961 році, було видано альбом «портрети українських кобзарів», який об'єднав 23 роботи, виконані в різних техніках,

зокрема тушшю, пером, аквареллю, олівцем. Для кожного портрета художник знаходив індивідуальне композиційне рішення, а авторські написи містили цінні етнографічні дані – відомості про репертуар, походження та життєвий шлях кобзарів [18].

У своїх портретах митець підкреслював духовну силу, зосередженість і гідність народних співців. Його кобзарі постають не просто музикантами, а хранителями національної пам'яті, духовними провідниками свого народу. Художник унікав зовнішньої декоративності, натомість прагнув розкрити внутрішню велич і глибину їхнього світу через погляди, вираз облич і руки, що торкаються струн. Для Сластіона кобзар був не лише мистецьким образом, а символом української душі, моральної чистоти та непохитності у збереженні традицій. Його графічна серія стала своєрідною візуальною енциклопедією кобзарства, що поєднала художню майстерність і наукову достовірність.

Важливість пісні як невід'ємного елемента козацької культури простежується у творчому доробку видатного українського художника І. Рєпіна (1844–1930). У його відомому полотні «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» (1891) (Іл. 4) серед численних деталей, що відтворюють побут та звичаї козаків, на передньому плані зображено кобзу в руках одного з персонажів. Цей елемент можна інтерпретувати як авторський акцент на значенні музики та пісні у козацькому середовищі [22, с. 10].

Дійсно, пісня посідала ключове місце в культурі козацтва. Вона виконувала роль носія історичної пам'яті, оспівуючи реальні події – бої з ворогами, визвольні війни, подвиги народних героїв. Окрім цього, пісні мали виховну функцію: вони прославляли хоробрість, мужність і готовність до самопожертви, формуючи в молодого покоління ідеал воїна-захисника. Отже, символічне зображення кобзи у творі Рєпіна можна розглядати як художнє втілення однієї з найважливіших складових козацької культури – народної пісенної традиції.

Пісня в українській культурі несе в собі сакральні смисли та виступає важливим елементом релігійних і календарно-обрядових свят. Одним із

найвиразніших прикладів відображення цієї теми в образотворчому мистецтві є картина М. Пимоненка (1862–1912) «Колядники» (друга половина 1880-х років) (Іл. 5). У цьому творі художник передає теплу, духовно насичену атмосферу одного з найпоетичніших народних звичаїв – колядування, що поєднує у собі обрядовість, спільність і глибоку символіку української народної культури [21].

На полотні зображено зимову ніч у засніженому селі та групу колядників, які стоять біля освітленої хати, тримаючи велику різдвяну зірку – головний символ народження Христа і світла, що перемагає темряву. Світло, яке ллється з вікна оселі та від зірки, формує емоційно-поетичний центр композиції, створюючи відчуття духовного тепла, єдності й радості. У такий спосіб Пимоненко візуально втілює ідею внутрішнього світла традиції, що зберігає духовну стійкість народу навіть у найскладніші часи.

Контраст між холодним, засніженим пейзажем і теплим сяйвом оселі підкреслює тріумф добра, віри та духовності над буденністю й мороком життя. Колядники постають не лише як учасники обряду, а як носії народної культури, які передають із покоління в покоління морально-етичні цінності та світоглядні уявлення українського народу. Їхній прихід символізує не лише святкове вшанування, а й обрядове благословення дому, побажання миру, щастя й добробуту. У традиційному світогляді українців коляда асоціювалася з оновленням, очищенням і приходом божественної благодаті.

Ідейний зміст твору полягає у возвеличенні народної пісенної традиції, зокрема колядок, як важливого чинника духовного життя українців. Через жанрову сцену художник розкриває глибинний сенс народної пісні – як живого символу національної душі, що несе світло, віру та єдність навіть у найтемніші часи.

Продовжуючи розгляд пісенної традиції в українській культурі, слід зазначити, що народна пісня супроводжувала людину протягом усього життєвого циклу та виступала невід’ємним компонентом більшості обрядових і святкових дійств. Характерним прикладом візуального осмислення цього

феномену є картина Т. Яблонської (1917–2005) «Весілля» (1964) (Іл. 6), у якій художниця відтворює сцену весільної процесії. Особливу увагу привертає група музикантів, що йде слідом за молодятами, символізуючи нерозривний зв'язок обряду з музично–пісенною практикою. У контексті народної культури весільні пісні виконували не лише розважальну функцію, але й наділялася сакральним змістом – слугувала своєрідним духовним оберегом, благословенням на щасливе подружнє життя та засобом відвернення злих сил. Поєднання урочистих і ліричних інтонацій відображало цілісність народного світогляду, у якому радість і випробування розглядаються як взаємопов'язані складові життєвого шляху [19].

Композиція картини побудована у формі трикутника, завдяки чому художниця передає ідею плину часу – минулого, теперішнього і майбутнього нареченої. Цю думку підкреслюють фігури жінок різного віку: маленька дівчинка із захопленням спостерігає за процесією, сама наречена виступає центральним образом дійства, поряд – зріла жінка-матір із дітьми, а також бабуся, яка тримає дівчинку за руку. Цей мотив символізує безперервність життя та зміну поколінь.

Образ жінки в картині є класичним – вона постає берегинею роду, його продовжувачкою, джерелом нового життя. Водночас трикутник композиції завершується постатями музикантів, що надає творіві додаткового символічного змісту. Таким чином художниця показує, що пісня супроводжує людину й родину протягом усього життя, відображаючи в собі всі його грані: радість, смуток і надію. Через образи картини Яблонська утверджує думку, що пісня є невід'ємною частиною буття народу, його духовним супутником упродовж віків.

В авангардних пошуках Алли Горської (1929–1970) спостерігається повернення до образу козака Мамає, який набуває нового символічного звучання в контексті модерного українського мистецтва. У роботі «Мапа України» (1970) (Іл. 7). Горська синтезує образи міст – Києва, Львова, Одеси, Запоріжжя – в єдину композицію, яку об'єднує постать кобзаря-співця. Саме

він стає символом духовної єдності українських земель, а його музика – метафорою спільної культурної пам'яті. Присутність музичного інструмента (кобзи) безпосередньо апелює до народної пісні як до першооснови національної ідентичності. Пісня тут постає не просто як фольклорний мотив, а як форма духовного зв'язку між людьми, що долає простір і час [20].

У творі «Козак Мамай» (1960) (Іл. 8) художниця переосмислює традиційний народний образ через мову експресіонізму. Вона спрощує форми, узагальнює силуети, підкреслює експресію кольору – насамперед червоного, який символізує життєву силу, боротьбу, енергію духу. Чорний контур фігури створює відчуття монументальності, наче цей співець – сама Україна, її голос і серце. Таким чином мисткиня поєднує архаїчний зміст із новітньою художньою мовою, демонструючи, що традиція може жити й розвиватися в сучасному мистецтві [16].

Народна пісня у творчості Алли Горської набуває символічного виміру. Вона стає джерелом емоційної енергії й морального опору, особливо в контексті радянського часу, коли національна культура зазнавала утисків. Повернення образу Мамая – це, по суті, акт культурного самоствердження: через поєднання традиційного змісту й авангардної форми художниця проголошує безперервність української духовної традиції [15, с. 107].

Ще одним прикладом повернення до образу народного співця у вітчизняному образотворчому мистецтві є картина Григорія Синиці (1908–1996) «Боян» (1960) (Іл. 9). На полотні постає постать Бояна – легендарного співця часів Київської Русі. Зображений у динамічній позі, Боян у композиції набуває монументального звучання: він постає не просто як конкретна історична особа, а як уособлення народної мудрості, колективної пам'яті про героїчні вчинки та духовні цінності народу.

Будучи вірним послідовником творчих ідей Михайла Бойчука, Синиця стилізує образ Бояна, звертаючись до візантійських традицій та надаючи йому майже сакрального характеру, підкреслюючи символічну значущість. Цей ефект підсилюється використанням авторської техніки флоромозаїки, яка

дозволяє поєднувати декоративну виразність із природною текстурою матеріалів – очерету, соломи, кори тощо, додаючи роботі своєрідного пластичного та естетичного звучання. Декоративне оточення квітів не лише прикрашає композицію, а й символізує рідну землю, її природу та любов до батьківщини, тим самим формуючи цілісний образ народного співця, що є носієм духовності та національної ідентичності [23, с. 78].

Говорячи про візуалізацію пісенної традиції в образотворчому мистецтві, не можна обійти увагою таке явище як найвне мистецтво. Твори цього напрямку вирізняються своєю символічною насиченістю та глибинним зв'язком із народною культурою. У цьому контексті вагомим значення набуває робота художниці Марії Приймаченко (1909–1997) «Дівчина грає, парубка дожидає» (1982) (Іл. 10), яка є яскравим прикладом поєднання фольклорних мотивів із власною характерною художньою мовою мисткині [14].

Твір відзначається багатством семантичних знаків, кожен із яких має конкретне культурне значення. Зокрема, українська хата виступає символом родини, домашнього добробуту та зв'язку між поколіннями. Дуб у композиції традиційно асоціюється з могутністю, довголіттям, силою та стійкістю, що перегукується із символікою картини «Козак Мамай». Квіти на передньому плані символізують дівочу красу, молодість, а також швидкоплинність життя, що надає твору певної філософської глибини. Лелеки, у свою чергу, виступають символом родинного щастя та удачі, підкреслюючи значення сімейних традицій.

Центральним елементом композиції є образ дівчини з музичним інструментом, що створює гармонійний символ хранителя роду, пам'яті та традицій. Цей мотив підкреслює важливу роль музики та пісень у культурному житті українського народу, адже вони супроводжують людину протягом життя, підтримуючи її у моменти радості та суму. Музика й пісня в композиції також виступають символом надії, втіленої у символічному акті очікування.

У сучасному живописі ми бачимо, що митці й надалі звертаються до образу пісні як джерела натхнення. У творчості відомого українського художника І. Марчука (нар.1936) ця ідея знаходить особливе втілення. У його картині «А пісня знову ожила» (1995 р.) (Іл. 11) постає абстрактний образ фігури зі скрипкою в руках. Тло, виконане у насичених відтінках червоного, створює відчуття тривоги й внутрішнього напруження. Сама фігура позбавлена цілісності: вона складена з безлічі хаотичних форм, що нагадують переплетене гілля. Така образність символізує складний шлях особистості, її постійні пошуки та випробування. Відсутність портретних рис підкреслює, що перед нами не конкретна людина, а радше ефемерний образ – уособлення внутрішніх турбот і безкінечного самопізнання. Попри хаотичність, у композиції чітко виділяється скрипка. Особливо промовистою є рука, яка тримає інструмент: вона вже не роздроблена, не фрагментарна, а сформована й цілісна. Саме через музику фігура знаходить гармонію, долаючи тривогу. Пісня, яку вона веде, поступово відновлює її внутрішню єдність, роблячи образ завершеним і цілісним [10, с. 83].

Емоційної виразності та життєствердної енергетики пісні досягнуто у творі Ольги Єрофєєвої (1953) «Сорочинські музиканти» (1990) (Іл. 12). У композиції мисткиня свідомо відмовляється від реалістичного трактування форми, надаючи перевагу абстрактним засобам вираження. Такий підхід спрямований на розкриття духовної сутності пісні, яка постає звільненою від матеріальності. За допомогою специфічної кольорової палітри та динамічної пластики мазків художниця передає внутрішню енергію музичного твору та її ритм. Вагому роль у створенні цього ефекту відіграють світлові акценти, що формують відчуття музичності та емоційного руху.

У роботі присутні іконографічні маркери, які засвідчують зв'язок із українською культурою: стилізовані натяки на національний костюм у фігурах музикантів та зображення свійських тварин на передньому плані, що символізують українське подвір'я та добробут. Завдяки цьому мисткиня

поєднує енергетику пісні з національною символікою, підкреслюючи її значення як невід’ємного складника української ідентичності [4, с. 62].

Проаналізувавши твори українського образотворчого мистецтва, у яких відображено народну пісню, можна виявити низку закономірностей, що свідчать про глибоке укорінення музично–пісенної традиції у культурній свідомості народу. Насамперед, у колективній уяві українців утвердився архетипний образ співця-кобзаря, що бере свій початок від народного образу козака Мамає і знаходить подальший розвиток у численних портретах кобзарів, створених митцями XIX–XX ст.

Народна пісня тісно пов’язана з козацькою тематикою, адже саме вона стала одним із ключових елементів самоідентифікації українського народу, втілюючи його героїчне минуле, волелюбний дух і моральні цінності. У творах художників простежується усвідомлення того, що пісня є не лише естетичним, а й духовним феноменом, який супроводжує людину протягом усього життя – від народження до смерті. Вона виступає своєрідним оберегом, що гармонізує внутрішній стан людини, допомагає долати життєві випробування і виражає глибину емоційного досвіду народу.

В авангардному мистецтві пісня постає вже не у прямому сюжетному зображенні, а як абстрактна ідея, символ гармонії, ритму й емоційного резонансу, що формує духовний простір людини. Усе це дає підстави стверджувати, що тема народної пісні є наскрізною у розвитку українського мистецтва – від народних картин і побутових сцен до авангардних форм художнього мислення.

Саме ці закономірності стають підґрунтям для створення композиції «Душа співає», у якій пісня осмислюється як універсальний символ внутрішньої краси, духовної єдності та безперервності культурної традиції.

Висновок до другого розділу.

Укорінення народної пісні в колективній свідомості українського народу закономірно знайшло відображення у візуальному мистецтві. Аналіз

художніх творів різних періодів дає підстави стверджувати, що митці послідовно прагнули відтворити у своїх композиціях значущість пісні та музики в житті українців. Від традиційного фольклорного образу козака Мамаю до сучасних авангардних інтерпретацій простежується спільна ідея – пісня виступає невід’ємною складовою національної ідентичності.

У козацьку добу вона була важливою частиною культурного коду, супроводжуючи воїнів у походах і відображаючи духовну єдність громади. У побутових сюжетах митці підкреслюють роль пісні як постійного супутника людини від народження до останніх днів, що відображає її емоційний і духовний стан. У творчості представників авангардного мистецтва ідея пісні набуває узагальненого, символічного звучання: звільняючись від сюжетної форми, вона втілюється у візуальних ритмах, кольорових гармоніях і пластичних структурах, які передають внутрішній світ людини.

Таким чином, тема пісні посідає стає місце в українському візуальному мистецтві, слугуючи маркером тяглості національної культурної традиції та її актуальності в сучасному художньому процесі.

РОЗДІЛ 3.

Практичне застосування результатів дослідження

Реалізація твору станкового живопису передбачає проходження низки етапів, які умовно поділяються на підготовчий та етап фактичного втілення художнього задуму. Підготовчий етап охоплює формування початкової ідеї, створення первинних ескізів, аналіз мистецьких аналогів, що відповідають тематиці майбутньої картини, а також розроблення тонального й колористичного вирішення. Завершальним компонентом цього етапу є створення картону, на якому уточнюються всі композиційні та пластичні деталі майбутнього твору. Усі зазначені етапи були реалізовані під час виконання дипломної роботи «Душа співає».

Першим кроком підготовчого етапу стала розробка концепції твору та формування композиційної ідеї. Було детально опрацьовано художню концепцію, визначено основний змістовий акцент і сформульовано чітку ідею (докладно розглянута в *розділі 1*). Подальша робота включала створення начерків фігур у різних позах, а також зображення інструментів та сюжетних мотивів, що сприяло поглибленню й уточненню творчого задуму (Іл. 13-15).

Після концептуального опрацювання теми та виконання низки начерків було створено перші ескізи, які дозволили зафіксувати ключові композиційні рішення (Іл. 16-18). Цей етап є принципово важливим, оскільки формує первинне уявлення про візуальну структуру майбутнього твору, визначає основні маси та композиційні плями, а також дає змогу розглянути кілька варіантів композиційної побудови й обрати оптимальний. На основі найвдаліших початкових ескізів було створено форескіз, у якому остаточно сформовано систему мас та узагальнених тональних плям [13].

У результаті було встановлено, що найбільш доцільним є створення двофігурної динамічної композиції з вертикальною спрямованістю. Така побудова забезпечує передачу руху від нижньої частини до верхньої, що підкреслює концептуальний зміст твору – уявлення про пісню як невинну життєствердну енергію, спрямовану вгору.

Подальшим етапом стало розроблення тонального та колористичного вирішення твору. У тональному аспекті було закладено принцип виразного композиційного центру, відповідно до якого головні фігури передбачено темними на світлому тлі неба (Іл. 19-20). Додаткову експресивність забезпечують світлові акценти на обличчях та одязі персонажів, що підсилює відчуття руху й динаміки в композиції. Світлові спалахи, розміщені на тлі, підкреслюють діагональну спрямованість композиційного руху [17].

У процесі колористичних пошуків було обрано сонячний, насичений колорит із виразними контрастами світла й тіні, що формує загальний оптимістичний настрій твору (Іл. 21-23). Водночас кольорове вирішення неба набуло дещо напруженого характеру: масивні хмари, крізь які прориваються ділянки синяви, створюють емоційно насичену атмосферу. Таке рішення покликане не лише підкреслити динаміку композиції, а й надати твору елемент психологічної глибини, адже, подібно до музичних творів, життя охоплює як радісні, так і більш драматичні, напружені моменти [9].

Завершальним елементом підготовчого етапу стало створення картону (Іл. 24). У процесі роботи над ним було остаточно визначено формат майбутнього твору (200 x 160 см). На цьому етапі були уточнені пластичні рішення фігур, детально опрацьовані портретні характеристики персонажів, елементи їхнього вбрання та зображені музичні інструменти. Паралельно було проведено поглиблену розробку композиції основних мас неба, землі та рослинності з квітковими елементами з метою досягнення максимально узагальненого й цілісного художнього образу. Завершення роботи над картоном підсумувало підготовчий етап створення твору та забезпечило концептуальну й композиційну завершеність задуму [6].

Другий етап передбачав безпосереднє створення картини в матеріалі (Олійні фарби). Перед початком роботи було підготовлено полотно, яке покрито імприматурою холодного синього відтінку. Такий підхід забезпечив можливість надалі легше закладати великі маси та отримати збалансований

середній тон. Після перенесення основних ліній із картону на полотно розпочався етап основної роботи, що включав такі ключові процедури.

Першим кроком стало закладання великих мас твору. Методом лисування були визначені узагальнені силуети фігур, рослинності та неба без деталізації та акцентування. На цьому етапі важливим завданням було встановлення коректних тональних і колористичних співвідношень між композиційними масами [1].

Подальша робота зосереджувалася на композиційному центрі. Було детально опрацьовано обличчя персонажів, руки, елементи одягу та музичні інструменти. Опрацювання композиційного центру є принципово важливим, оскільки саме він формує смисловий та візуальний фокус твору. З урахуванням методичних рекомендацій зі створення станкових живописних робіт особливу увагу приділено підтриманню балансу між деталізацією та узагальненням периферійних зон, що забезпечує чітку ієрархію головних і другорядних елементів [5].

Після завершення роботи над композиційним центром картині було надано час для висихання окремих шарів фарби, насамперед фонових, виконаних на етапі первинного лисування. Подальша увага була зосереджена на опрацюванні тла. Небо було прописано пастозною технікою, що дозволило підкреслити масивність хмар і надати фоновому простору виразності та живості. Водночас небо зберегло узагальнений характер, аби уникнути дріб'язковості, що могла б вступати в конкуренцію з фігуративними елементами та рослинністю. Особливе значення мало часткове збереження фрагментів первинного лисування, оскільки така фактура формує відчуття глибини й легкості атмосферного простору [12].

Подальший етап роботи було зосереджено на опрацюванні переднього плану. Було детально прописано квіткові елементи, що частково перекривають головні фігури. Квіти виконано у відтінках червоного та фіолетового кольорів, що дозволило гармонізувати їх із червоними акцентами, присутніми у зображенні персонажів.

Після опрацювання всіх ключових композиційних вузлів картині знову надали час для висихання живописних шарів. Після цього розпочався завершальний та один із найважливіших етапів – розставлення акцентів і узагальнення форми за допомогою сухого лисування. На обличчях персонажів і деталях одягу були додані світлові акценти з метою підкреслення композиційного центру та передачі ефекту сонячного освітлення. Для забезпечення плавного входження фігур у тло та уникнення ефекту «вирізаності» контури постатей були пом'якшені сухим лисуванням, що сприяло створенню відчуття просторової глибини та повітряного середовища.

Квіткові елементи також були узагальнені за допомогою мастихіна: ті об'єкти, які надто привертали увагу, частково позбавлялися верхнього шару фарби. Такий прийом дозволив сформувати більш узагальнені колірно-тональні плями, що не вступають у композиційну конкуренцію з головними масами [11]. Унаслідок розставлення фінальних акцентів та узагальнення форми твір набув завершеного вигляду й був повністю підготовлений до експонування (Іл. 25).

Висновки до третього розділу.

Таким чином, процес створення станкового твору доцільно поділяти на два основні етапи: підготовчий та етап безпосереднього виконання самої картини. Підготовчий етап має принципове значення, оскільки саме на цьому рівні формуються ключові концептуальні й композиційні засади майбутнього твору. Він охоплює розроблення художньої концепції, створення ескізів, опрацювання тонального й колористичного вирішення, а також виконання картону, на якому уточнюються всі структурні та образні елементи композиції. Сукупність цих процедур забезпечує високий ступінь готовності до подальшої роботи в матеріалі.

На другому етапі основна увага зосереджується на пошуку оптимальних технік, досягненні художньої виразності та вмінні поєднувати деталізацію з узагальненням, акцентуючи увагу на головних композиційних вузлах.

Взаємодія та професійне виконання обох етапів у комплексі сприяють створенню цілісного, виразного й високохудожнього твору станкового живопису.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота «Душа співає» є комплексним дослідженням, яке поєднує вивчення української пісенної традиції, аналіз символіки української культури, огляд візуальних аналогів у мистецтві та розкриття практичного аспекту створення авторського твору станкового живопису.

У ході дослідження встановлено, що народна пісня відігравала ключову роль у житті українця, супроводжуючи його впродовж усього життєвого циклу. Вона виконувала не тільки естетичну функцію, але й була засобом збереження та передачі народної мудрості, увічнення героїчних подій, а також виконувала виховну місію щодо молодшого покоління. Різноманіття жанрів народної пісні – від календарно-обрядових до ліричних, соціально-побутових та історичних – відображає багатовимірність людського буття.

Встановлено, що глибоке укорінення пісенної традиції в колективній свідомості закономірно відображено у візуальному мистецтві. Аналіз творів І. Рєпіна, М. Пимоненка, Т. Яблонської, А. Горської, І. Марчука та інших митців дає підстави стверджувати, що художники послідовно зверталися до мотиву пісні як важливого складника національної ідентичності. Від традиційного фольклорного образу козака Мамає до сучасних авангардних інтерпретацій простежується спільна тенденція – трактування пісні як універсального символу духовного світу українця.

Практична реалізація художнього задуму передбачала багатоступеневий процес, що включав розробку концепції, формування чіткої ідеї твору, підготовчий етап та виконання картини. На основі аналізу історичного контексту та художніх аналогів, дотичних до обраної тематики, була сформована концепція, зафіксована у низці пошукових ескізів. Вони стали основою для створення фінального композиційного ескізу, а також для розробки тональних і кольорових рішень. Це, у свою чергу, дозволило перейти до виконання картону, на якому були остаточно узгоджені всі елементи майбутнього живописного твору. Реалізація безпосередньо самої картини здійснювалася відповідно до загальноприйнятих принципів роботи над

станковим твором. Процес відбувався за класичною схемою «від загального до часткового»: спочатку було визначено основні об'ємно-просторові маси шляхом узагальненого лисування, після чого виконано опрацювання та деталізацію ключових композиційних вузлів. Завершальним етапом стало узагальнення форми та акцентування окремих елементів, що забезпечило підсилення композиційного центру та цілісність художнього рішення.

Таким чином, створення художнього твору станкового живопису «Душа співає» постає як комплексний процес, що поєднує теоретичні складові (формування концепції, визначення ідеї твору, аналіз художніх аналогів) та практичний етап (виконання підготовчих робіт і реалізацію остаточного живописного рішення). У своїй сукупності ці компоненти забезпечують створення цілісного твору, який візуально репрезентує життєствердну енергію української пісні, її глибоку укоріненість у народній свідомості та важливість пісенної традиції як елемента культурної ідентичності народу.

СПИСОК ВИКОРАТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В. Шевчук. 2016. 360 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Мюнхен: Видавництво «Прометей». 1958. Т. 1. 309 с.
3. ЕтноХата. Білий лелека: символізм в українській культурі. URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/bilij-leleka-simvolizm-v-ukrajinskij-kulturi/> (дата звернення: 15.10.2025).
4. Єсипенко К. І. Творчий союз Ольги Єрофєєвої та Ігоря Моргунова: генеза, етапи творчості, особливості художньої мови : дипломна робота здобувачки другого освітньо-кваліфікаційного рівня (магістр). Харків: ХДАДМ. 2020. 62 с.
5. Жердзицький В. Живопис: Техніка і технологія. Харків: ХДАДМ. 2006. 332 с.
6. Живопис: навч. посіб. О. Ч. Чирва, А. В. Сімонова, М. Лобко-Зампасі, Д. Ю. Вінтаєв, Ю. О. Сосницький, В. П. Манохін, П. В. Мирончик. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2021. 149 с.
7. Інформаційне агентство Fact-News. Українські народні пісні: цікаві факти та історії їх значення. URL: <https://fact-news.com.ua/ukrainski-narodni-pisni-tsikavi-fakti-ta-istorii-ix-znachennya/> (дата звернення: 20. 10.2025).
8. Козак Мамай. Феномен одного образу та спроба прочитання його «ідентифікаційного коду». Козак Мамай: Альбом. К.: Родовід. 2008. 304 с.
9. Кольорознавство: методичні вказівки до лабораторних робіт для студентів напряму підготовки «Технологія виробів легкої промисловості» (спеціалізація «Моделювання швейних виробів») уклад. С. Г. Кулешова. Хмельницький: ХНУ. 2015. 53 с.
10. Кузьмінець Н. П. Іван Марчук: легендарна постать сучасного українського мистецтва: матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-

практичної конференції, м. Одеса, 3 квітня 2020 року. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. 2020. С.83–88.

11. Матеріали і техніка олійного живопису : навч. посібник. Укладач О. Я. Музика. Умань: ВПЦ «Візаві». 2013. 114 с.
12. Меленюк Т. В. Методичні рекомендації з образотворчого мистецтва. Калуш: Фаховий коледж культури і мистецтв. 2020. 84 с.
13. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції (геометричні аспекти). Київ: Каравелла. 2004. 304с.
14. Найден О. С. Марія Приймаченко. Орнамент простору і простір орнаменту : нарис жанрової поетики творів. Київ: Стилос. 2011. 238 с.
15. Несен І. «Театральне обличчя шістдесятників: художниця Алла Горська (1929–1970)». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 66, том 2. С. 103–109.
16. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2003. 216 с.
17. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навчальний посібник. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки. 2022. 124 с.
18. Сластіон О. Г. Портрети українських кобзарів О. Сластіона. Київ: Видавництво Академії Наук Української РСР. 1961. 66 с.
19. Тетяна Яблонська. Художниця, яку назавжди полонило Поділля» Офіційний сайт Хмельницька міська центральна бібліотека. URL: https://www.cbs.km.ua/index.php?dep=1&dep_up=120&dep_cur=413 (дата звернення: 10.10.2025).
20. УІНП. 1929 – народилася Алла Горська, художниця. URL: <https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/18/1929-narodylasya-hudozhnycya-alla-gorska> (дата звернення: 28.10.2025)
21. Укрінформ. Микола Пимоненко. 2. Він впустив красу України у світ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2906955-mikola-pimonenko-2-vin-vpustiv-krasu-ukraini-u-svit.html> (дата звернення: 05.10.2025)

22. Шмагало Р. Ілля Рєпін і українська мистецька освіта. Львів: Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2017. Вип. 34. С. 5–16.
23. Ярошевич А. Від реалістичної стриманості до експериментів із кольором: творчість Г.І. Синиці 1940-х – початку 1960-х років. Криворіжжя: погляд у минуле: матеріали IV історико–краєзнавчих читань. Кривий Ріг. 2018. С. 77–82.

ДОДАТОК А

Список ілюстрацій

- Іл. 1. Автор невідомий. «Козак Мамай». Поч. ХІХ ст. Полотно, олія. 113х104 см.
- Іл. 2–3. О. Сластіон. «Портрет кобзаря Опанаса Савченко». 1902 р. Папір, олівець. 27.5х20.3 см. «Портрет кобзаря Михайла Кравченко» 1902 р. Папір, туш, перо. 26.2х18.7 см.
- Іл. 4. Ілля Рєпін. «Запорожці». 1891 р. полотно, олія. 217х361 см.
- Іл. 5. М. Пимоненко. «Колядники» 1880 р. Полотно, олія.
- Іл. 6. Т. Яблонська. «Весілля» 1964 р. Полотно, олія. 200х260 см.
- Іл. 7. А. Горська. «Мапа України» 1970 р. Папір, змішана техніка, аплікація. 28.5х37.5 см.
- Іл. 8. А. Горська. «Козак Мамай» 1963 р. Папір, гуаш. 59.5 х 62 см.
- Іл. 9. Г. Синиця. «Боян». 1969 р. Панно, флоромозаїка
- Іл. 10. М. Приймаченко. «Дівчина грає, парубка дожидає». 1982 р. Папір, гуаш. 42,8х61 см.
- Іл. 11. І. Марчук. «А пісня знову ожила». 1995 р. Полотно, олія. 50х50 см.
- Іл. 12. О. Єрофєєва. «Сорочинські музиканти». 2014 р. Полотно, олія. 70 х80 см.
- Іл. 13-15. Начерки.
- Іл. 16-18. Композиційні пошуки.
- Іл. 19-20. Тональні пошуки.
- Іл. 21-23. Кольорові пошуки.
- Іл. 24. Картон до дипломної роботи «Душа співає».
- Іл. 25. Дипломна робота «Душа співає». 2025. Полотно, олія. 200х160 см.

ДОДАТОК Б

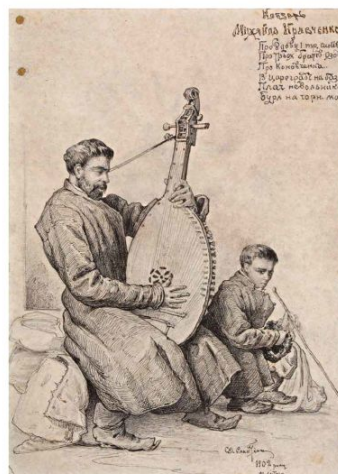
Альбом ілюстрацій

Іл. 1. Автор невідомий. «Козак Мамай». Поч. XIX ст.
Полотно, олія. 113x104 см.

22 Портрет кобзаря Опанаса Савченка (Бари) (1902 р.)

23 Портрет кобзаря Михайла Кравченка (1902 р.)

Іл. 2–3. О. Сласт'юн. «Портрет кобзаря Опанаса Савченка». 1902 р. Папір,
олівець. 27.5x20.3 см. «Портрет кобзаря Михайла Кравченка». 1902 р. Папір,
туш, перо. 26.2x18.7 см.

Іл. 4. Ілля Рєпін. «Запорожці». 1891 р.

Полотно, олія. 217х361 см

Іл. 5. М. Пимоненко. «Колядники». 1880 р.

Полотно, олія.

Іл. 6. Т. Яблонська. «Весілля». 1964 р.

Полотно, олія. 200х260 см.

Іл. 7. А. Горська. «Мапа України». 1970 р.

Папір, змішана техніка, аплікація. 28.5х37.5 см.

Іл. 8. А. Горська. «Козак Мамай». 1963 р.
Папір, гуаш. 59.5х62 см.

Іл. 9. Г. Синиця. «Боян». 1969 р.
Панно, флоромозаїка

Іл. 10. М. Приймаченко. «Дівчина грає, парубка дожидає». 1982 р.

Папір, гуаш. 42,8х61 см.

Іл. 11. І. Марчук. «А пісня знову ожила». 1995 р.

Полотно, олія. 50х50 см.

Іл. 12. О. Єрофеева. «Сорочинські музиканти». 2014 р.

Полотно, олія. 70х80 см.

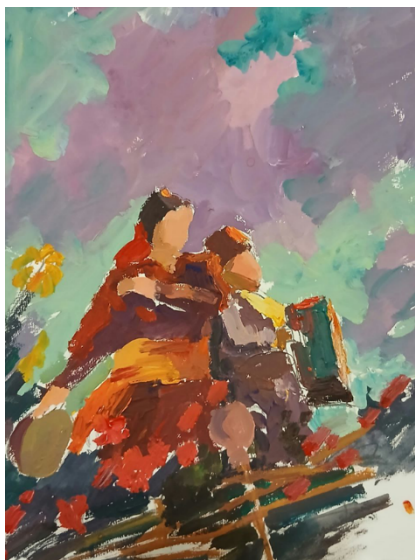
Іл. 13-15. Начерки.

Іл. 16-18. Композиційні пошуки.

Іл. 19-20. Тональні пошуки.

Іл. 21-23. Кольорові пошуки.

Іл. 24. Картон до дипломної роботи «Душа співає».

Іл. 25. Дипломна робота «Душа співає». 2025. Полотно, олія. 200х160 см.